

KONYA TİCARET ODASI
Etüd Araştırma
Servisi

Tarih: 13.02.2007

Araştırma Raporu

Sayı : 2007/515/475

**Konu Adı : Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Dışsal Ekonomiler:
Turizm Sektörü Örneği**

Hazırlayan: Bilge AFŞAR

YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ve DIŞSAL EKONOMİLER: TURİZM SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

Tüm ekonomik sektörlerde yabancı sermayeden finansman aracı ve kaynağı olarak yararlanılmaktadır. Dolayısıyla ülkemizi yabancı sermayeye tamamen kapatmak söz konusu olmadığı gibi kayıtsız şartsız yabancı sermayeye de açmak mümkün değildir.

Yabancı sermayenin kullanımıyla birlikte ortaya çıkan dışsal ekonomiler olumlu ya da olumsuz sonuçlar meydana getirebilmektedir. Dışsal ekonomilerin hissedilmesi ile birlikte ekonomideki bütün sektörlerde verimliliği ve ekonomik etkinliği artırıcı çalışmalar önem kazanmaktadır.

A) Dışsal Ekonomiler: Dışsal ekonomiler kavramı Marshall tarafından ortaya atılmıő ve daha sonra A.Young tarafından iktisadi büyüme açısından ele alınmıőtır.¹

Dışsal ekonomiler bir firma veya kesimin yaptığı bir faaliyetin diğer bir firmaya ve kesime karşılıksız olarak verdiği yarar ya da zarardır.² Son yıllara kadar daha çok yararları üzerinde durulurken çevre sorunlarının ortaya çıkışı ile birlikte zararları üzerinde de durulmaya başlanmıştır.

Diğer bir ifadeyle dışsal ekonomi; mal ve hizmetlerin sosyal optimuma göre daha az veya daha fazla arza neden olan özel bir piyasa başarısızlığıdır. Dışsal ekonomiler bir ekonomik birimin diğer bir ekonomik birim veya birimler üzerinde dolaylı olarak ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkilerdir. Ortaya çıkan etki diğer firma veya kişinin fayda fonksiyonunu olumlu olarak etkiliyorsa “pozitif dışsal ekonomi”, olumsuz yönde etkiliyorsa “negatif dışsal ekonomi” söz konusu olmaktadır.

Dışsal ekonomiler kaynak dağılımını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Negatif dışsal ekonominin hakim olduğu bir endüstride üretim miktarı optimal düzeyin üstünde olacaktır. Çünkü; firmalar faaliyetlerinden doğan maliyetlerin tümünü karşılayamamaktadır. Dolayısıyla pozitif dışsal ekonominin varlığı halinde de optimal üretim miktarının altında üretim ortaya çıkmaktadır. Böylece piyasa başarısızlıkları olarak adlandırılan nedenlerden dolayı, kamunun ekonomiye zaman zaman dolaylı ya da doğrudan müdahalesi söz konusu olabilmektedir.

En yaygın dıőşallık örnekleri çevre kirliliği ve AR-GE faaliyetleridir. Negatif dışsal ekonomilerde üretici, toplum tarafından üstlenilen marjinal maliyetleri dikkate almaz ve aşırı üretime yönelir. Pozitif dıőşallıkta ise üretici toplum tarafından sağlanan faydayı dikkate almamaktadır.

Örnek olarak AR-GE sonucunda piyasaya çıkan bir yenilik patent yasaları ile korunmuyorsa rakip firmalar bu yenilik için bir bedel ödemeye yanaőmayacağı için firmaların AR-GE’ye yatırım yapma yönünde motivasyonu kalmaz.

¹ Akın İlkin, **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, İstanbul, 1998, s.93

² A.g.k., s.94

Yani yeniliğin oluşturacağı sosyal marjinal fayda dikkate alınmadığı için firmalar AR-GE'ye yönelmez ve bu nedenle gelişme ve kalkınma için gerekli teknolojik gelişme sağlanamaz.

Dışsal ekonomiler sadece bireysel fayda ve maliyetlerin dikkate alınması nedeniyle piyasaların başarısız olmasına ve sosyal açıdan optimum olmayan üretim ve tüketim kararlarının alınmasına yol açar. Bu yönde, mülkiyet haklarının tesis edilmesi dışsal ekonomiler için piyasaların oluşmasına olanak sağlar.

Dışsal ekonomilerin olduğu piyasalarda ekonomik etkinliği artırıcı çeşitli çözümler üretilmiştir. Negatif dışsallığın olduğu durumlarda; miktar kısıtlamaları ve standartlar, dışsal ekonomileri içsel ekonomi haline dönüştüren vergilerin konması, mülkiyet haklarının tesis edilmesi gibi düzenlemelere gidilebilmektedir.

Pozitif dışsal ekonomilerin olduğu durumlarda ise yine mülkiyet tesis edilmesi ve sübvansiyon gibi araçlar kullanılmaktadır.

- i. **Piyasa Dışında Doğan Dışsal Ekonomiler:** Bu dışsal ekonomiler firmalar arası üretim ilişkilerinde piyasaya bağlı olmaksızın ortaya çıkarlar. Örnek olarak bilgi düzeyinde meydana gelen gelişmeleri verebiliriz.
- ii. **Piyasa Mekanizması Aracılığı ile Doğan Dışsal Ekonomiler:** Bu ekonomilere “parasal dışsal ekonomiler” adı da verilebilir. Bir sanayi dalında yapılan yatırım bu firmanın üretiminin artmasına ve böylece fiyatının düşmesine ve kullandığı üretim faktör fiyatlarının yükselmesine yol açar. Ürün ya da hizmet fiyatlarının düşmesi bunları kullananların, üretim faktör fiyatlarının yükselmesi ise bunları arz edenlerin yararına olmaktadır. Bunlar kar şeklinde firmaların payına düşerse parasal yararlanma meydana gelir. Bu tür dışsal ekonomiler arz ve talep açısından ortaya çıkabilir. Arz yönünden ortaya çıkarsa herhangi bir firmadaki yatırım nedeni ile ürünün maliyeti düşer ve diğer firmanın karı yükselir. Talep yönünden ise bir firma veya kesimdeki gelişme, ekonomideki gelir düzeyini yükseltebileceğinden diğer ürünlere olan talep artabilir.

Sektörler içi veya arası ortaya çıkan dışsal ekonomiler bir iktisadi faaliyetin tek bir noktadaki durumuna göre değil, tüm ekonomideki etkilerine göre değerlendirilmelidir.

B) Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları: Türkiye yabancı sermayeye kapılarını yasal anlamda 1950’li yıllarda açmıştır. 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu liberal bir görüşte hazırlanmıştır. Bu kanunun hazırlanmasında gösterilen serbestlik anlayışı aslında uygulamada tam anlamıyla gösterilememiştir. Bu sebeple 1980 yılına kadar ülkemize gelen toplam yabancı sermaye miktarı yüksek seviyelerde olamamıştır. Yatırım yapan yabancı şirket sayısı da üç haneli rakamlara ulaşamamıştır.

1980 sonrasında ülkemiz ekonomisinin dışa açılması ve liberalizasyon politikalarının yürürlüğe girmesi ile birlikte yabancı sermaye yatırımları da artmaya başlamıştır.

30 Haziran 2002 tarihi itibari ile yabancı sermaye yatırımları toplam stok olarak 32.3 milyar dolara ulaşmıştır. Yine aynı tarihte ülkemize yatırım yapan yabancı şirket sayısı 6132 olmuştur.³

Ülkemiz, yabancı sermayenin kendisini tercih etmesi için bazı avantajlara sahiptir. Bu avantajlar;

- Ortaya çıkan yeni pazarlar ve Türkiye'nin yakın bölgesel işbirliği ilişkileri kurması,
- Türkiye'de birçok serbest bölge olması,
- Kambiyo rejiminin serbest olması,
- Türk Lirasının konvertibl hale gelmesi,
- Gelişmiş alt yapıya sahip olmamız,
- Geniş iç pazara sahip olmamız,
- Zengin hammadde kaynakları,
- Nispeten ucuz işgücü.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları beraberinde sermaye, teknoloji, yönetim becerisi ve çeşitli pazarlara giriş şansı getirir. Ülkemizde, müteşebbis ve sermayenin dış ülkelere açılması, yabancı sermaye ve ileri teknolojinin ülkemize gelmesi yolu ile ekonomimizin globalleşen dünya ekonomisi içinde etkin bir şekilde yer alması, ekonomi politikamızın içinde yer almalıdır.

Türkiye'de yabancı sermayenin karşılıklı teşvikine ilişkin anlaşmaların imzalanmasına 1962 yılında başlanmıştır. Bu anlaşmalarda genel olarak yatırım, yatırımcı, gelirler, transferler ve taraflar arasındaki uyumsuzlukların çözümüne ilişkin maddeler yer almıştır.

Türkiye'nin kaynak eksikliğini kısa ve orta vadede giderebilmesini ve ihtiyaç duyduğu kalkınmayı gerçekleştirebilmesini sağlayacak yollardan birisi de sağlıklı yabancı sermaye yatırımlarıdır. Ülkemizde yabancı sermaye yatırımlarından Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlı olan Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü yetkilidir.

1980 dönemi öncesi her yabancı sermayeli yatırıma izin verilmesi, verilen izne göre yapılan yatırımların zaman zaman tasfiyesi, yabancı sermayeli şirketlerin sermaye artışı ve faaliyetleri konusundaki değişikliklerin Bakanlar Kurulu Kararı gerektirmesi, uygulamada bazı zorlukları beraberinde getirmiştir.⁴

Avrupa Birliği'ne katılma müzakereleri döneminde ülkemize önemli miktarlarda yabancı sermaye akışı meydana gelmektedir. Yabancı sermayenin Türkiye'ye istenen düzeyde gelmesi aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik ve sosyal performansı ile de yakından ilgilidir.⁵

Ülkemizin ekonomik göstergelerinin iyileştirilmesi, ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanması ile de yabancı sermaye çekimi sağlanır. Bu bağlamda altın ve döviz rezervlerimizin artırılması, istikrarlı ekonomik büyümenin sağlanması, sanayileşme oranının

³ www.hazine.gov.tr, (30.12.2006)

⁴ Rıdvan Karluk, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, 1999, s.550

⁵ Erdal Atukeren, "Türkiye Daha Çok Yabancı Sermaye Çekmek İçin Ne Yapmalı?", YASED Yayınları, İstanbul, No:34, s.14

artması ve ulusal paranın yabancı ülke paraları karşısındaki değerinin gerekli düzeyde olması önemlidir. Ayrıca alt yapı yatırımlarına önem verilmesi de yabancı sermaye yatırımları üzerinde olumlu etki yapmaktadır.

Yabancı sermayeyi, döviz açısından ya da ülkenin ödemeler dengesine katkısı bakımından ele almak yeterli değildir. Bu konuda temel değerlendirme kriteri yabancı sermayenin ülkeye uzun vadede sağlayacağı kalıcı yararlar ve ülke ekonomisini kamçılayıcı gücü olmalıdır.

Türkiye’de hizmet sektörü, ülkemize giren yabancı sermaye içerisinde önem kazanmış ve bu sektörün büyümesiyle Türkiye’nin dünya finans sistemiyle bütünleşmesi ve turizm gibi alt sektörlerde dünya standartlarına ulaşması açısından son derece umut vericidir.

Aslında yabancı şirketlerin Türkiye’yi işçi ücretleri düşük olan bir imalat ülkesi olarak görmeleri yatırım isteklerini artırabilmektedir. Zaman zaman ülkemizde yaşadığımız politik, yasal ve ekonomik istikrarsızlıklar yabancı sermayeyi kesintiye uğratmaktadır.

1980’den itibaren ülkemizdeki yabancı sermaye hareketleri daha çok portföy yatırımları biçiminde ağırlık kazanmıştır. Yabancı sermaye şirketleri ile olan ortaklıklar da teknoloji, sermaye, yönetim, organizasyon, Ar-Ge etkinlikleri gibi üretim sürecindeki rekabet gücünü artırıcı faktörler açısından kazanç sağlayacaktır.

Yabancı Sermayenin Türkiye’yi Keşfinin Nedenleri: Bu nedenler arasında ülkemizin Batı pazarlarına yakın olması, Ortadoğu’nun eşliğinde olması, işgücünün ucuz olması ve iç talebin yüksek olması yer almaktadır. Bu nedenlerden dolayı artış gösteren yabancı sermaye yatırımları içinde portföy yatırımları önemli bir yer tutmaktadır. Portföy yatırımı; tasarruf sahiplerinin bir faiz geliri elde etmek için uluslar arası sermaye piyasalarından menkul değerler satın almalarını ifade etmektedir. Portföy yatırımları ülkemiz için uluslar arası bankalardan borçlanmaya alternatif oluşturur ve ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkide bulunur. Ülkemizde hisse senedi piyasasının gelişmesi, portföy yatırımlarındaki artışın sürmesini sağlar.⁶ Ülkemizde 2005 yılında 8.5 milyar dolar olan doğrudan yabancı sermaye yatırımı, 2006 yılında %141 artarak 20.5 milyar dolar olmuştur.

Tablo 1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Ağırlıkları (%)

	2005	2006
İmalat Sanayi	9,2	6,3
Ulaştırma ve Haberleşme	38,1	34,5
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	47,1	42,7
Diğer	5,5	16,3

Kaynak: www.hazine.gov.tr

⁶ Kaan Tokat, “Türkiye’de Yabancı Sermaye ve Yabancı Sermayenin AET-Türkiye İlişkisindeki Yeri”, YASED Yayınları, İstanbul, No:34, s.110

Tablo 2. Toplam Yabancı Sermaye Girişinin Bileşenleri (%)

	2005	2006
Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi/Toplam Sermaye Girişi	81	91
Gayrimenkul Alımı/Toplam Sermaye Girişi	18,7	15,9

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Tablo 3. Doğrudan Uluslar arası Sermaye Girişlerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2006 Aylık) (Milyon \$)

Sektörler	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Kasım-Ocak
Tarım,Av.,Orm.,Balıkçılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3
Madencilik	6	6	7	6	14	18	4	2	6	8	8	85
İmalat Sanayi	27	44	36	116	59	190	25	142	130	103	289	1.161
B.Y.S Makine ve Teçhizat İmalatı	5	1	-	2	1	3	-	8	1	1	1	23
Kara Taşıtları	7	13	5	3	6	5	4	19	4	4	13	83
Diğer İmalat	9	11	4	7	16	17	16	1	67	82	12	242
Elektrik, Gaz, Su	3	1	-	-	-	2	2	52	-	-	-	60
İnşaat	13	4	46	63	64	1	28	86	26	43	29	403
Toptan ve Per.Ticaret	1	2	2	1	1.391	3	2	14	13	6	3	1.438
Turizm	1	1	1	2	1	1	2	1	5	-	-	15
Ulaştırma, Haberleşme	-	4	9	1	4.690	1	-	12	1	50	1.503	6.271
Mali Aracı Kuruluş Faaliyeti	7	31	7	6	275	36	14	2.799	239	2.479	222	6.115
Gayrimenkul Kiralama-İş Faaliyeti	-	-	-	13	3	-	-	8	1	5	5	35
Diğer Toplumsal, Sos. Ve Kişisel Hizmet Faaliyetler	5	6	10	68	34	105	2	6	26	4	15	281
TOPLAM	63	99	118	276	6.531	357	79	3.122	447	2.700	2.075	15.867

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Yabancı sermaye yatırımları arttıkça ortalama tasarruf eğilimimiz ve ekonomik büyümemiz de artacaktır. Yabancı sermayedeki artış, tasarruflarda ve bunun sonucu olarak da yatırımlarda önemli artışlara yol açmaktadır. Yabancı sermayenin ülkemize kazandıracığı diğer bir şey de teknoloji birikimini artırmasıdır. Çünkü yabancı sermaye geliştirmekte olan ülkeler için yeni teknolojilerin elde edilmesi anlamına gelmektedir. Tüm bu olumlu gelişmelere karşın ekonomik kalkınmanın başarılmasında yabancı kaynaklara güvenilmesinden ziyade yurt içi kaynakların verimli kullanılması daha etkili olacaktır.

C)Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye: Bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezini dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması dolaysız yabancı sermayedir.

⁷ Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarına dış yatırım adı da verilmektedir. Bir ülkeye dolaysız sermaye yatırımı yapılırken genellikle o ülkeye döviz transfer edilmektedir. Aynı zamanda yatırım yapılırken yabancı sermayedar ülkenin iç mali kaynaklarından da yararlanabilmektedir. Türkiye’de yabancı sermaye;

- TCMB tarafından alım-satımı yapılan konvertibl döviz ve efektif nakdi sermaye,
- Yabancı sermayeli kuruluşlarda, yabancı gerçek ve tüzel kişilerin hissesine tekabül eden net kar, temettü ve satış, tasfiye ve tazminat bedelleri ile lisans, teknik yardım, dış kredi anapara ve faiz ödemelerinin transferi ve transfer edilebilir değerleri,
- Makine, teçhizat, alet ve bu mahiyetteki mallar, makine aksamı ve malzeme ile Hazine Müsteşarlığı’nın kabul ettiği diğer gerekli mallar,
- Yurtdışında yerleşik kişi ve kurumların, kambiyo mevzuatı çerçevesinde doğan her türlü mevcut ve alacaklarından, Hazine Müsteşarlığı’nın sermaye payı olarak kabul edeceği meblağlar,
- Patent ve ticari marka gibi fikri haklardan Müsteşarlıkça kabul edilenlerden **oluşmaktadır.**

Ülkemize gelen yabancı sermayenin büyük bir kısmı OECD ülkelerinden ve bunların içinde de büyük bölümü AB ülkelerinden gelmektedir. Yabancı sermaye dağılımına Türkiye’de bölgeler açısından baktığımız zaman en büyük payı Marmara, Akdeniz ve Ege Bölgesi’nin aldığını söyleyebiliriz.

Dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının nedenleri ekonomik, davranışsal ve stratejiktir. Bunlar; hammadde kaynakları, faaliyetlerin bütünleştirilmesi fikri, aktarılamayan bilgilerin dünya üzerinde dolaşımını sağlamak, ünvandan-sıfattan yararlanmak ve onu korumak, ithalatçı ülkenin koyduğu tarife ve kotalardan kaçınma, yurtiçi kısıtlamalardan kurtulma, yatırımları uluslar arası çeşitlendirme, ucuz yabancı faktör kullanımı, yabancı teknoloji kullanılması gibi nedenlerdir.

Yukarıda saydığımız üstünlüklere sahip firma ya da ülkeler uluslar arası piyasalarda daha kolay yer edinebilmektedir.

Yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkeler için refahın ve kalkınmanın anahtarlarından birisi olabilir. Yabancı sermaye yatırımları, sermaye açığını kapatmak, üretimi artırmak, istihdama katkıda bulunmak, üretim maliyetlerini düşürmek, ucuz hammadde kullanmak, döviz rezervlerini genişletmek, ülke içinde sağlıklı rekabet ortamı yaratmak, yeni teknolojiler elde etmek, gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin ekonomik desteğinden faydalanabilmek, insan kaynaklarının geliştirilmesi, ihracatı artırmak, vergi geliri sağlamak gibi avantajlar sağlamaktadır.

Bu avantajlar yanında yabancı sermayenin ortaya çıkardığı bazı dezavantajlar ise şöyledir; ekonomi üzerinde yabancı denetimin artması, ekonomik bütünlüğün bozulması, yerli şirketler karşısında haksız rekabet üstünlüğü, döviz giderlerini artırıcı etki ve teknolojik bağımlılıktır.

⁷ Halil Seyidoğlu, **Uluslar arası İktisat**, İstanbul, 1999, s.664

Dünyada doğrudan yabancı sermaye yatırımları yıldan yıla artmaktadır. Aslında gelişmiş ülkeler yabancı sermaye yatırımlarını çekmede daha başarılı olmuştur. Çünkü; gelişmiş ülkeler yatırımların hem alıcısı hem de yatırımcısı olabilmektedirler. Türkiye’de zaman zaman yaşadığımız krizlerde yaşadığımız mali daralmalarda atlatılmasında yabancı sermaye önemli rol oynamaktadır.

Ülkemizde yabancı sermaye yatırımlarının artırılmasına yönelik çeşitli önlemler söz konusudur. Bu önlemler;

- Siyasi istikrarsızlığın en az düzeye indirilmesi,
- Ekonomik istikrarsızlığı ve bütçe açıklarını yok etmek,
- Enflasyon ve faiz oranlarında makul düzeyi yakalamak,
- Ekonomi politikalarındaki rekabet ve serbest piyasa uygulamalarının artırılması,
- Ekonomik yapının dünya ile bütünleşmesi,
- Özelleştirme çalışmalarının sağlıklı yürütülmesi,
- Hukuki düzenlemeler yapılarak mevzuatlar arası uyumun sağlanması,
- Bürokratik işlemlerin azaltılması.

Sonuç olarak yabancı sermaye bekleyen ülkeler ekonomik yasa ve kuralları beklenmeyen zamanda ve sık sık, istikrarsız bir şekilde değiştirilmemelidir. Ayrıca yabancı sermayeye, kendi ulusal girişimcilerimize zarar vermeden ve onları yok etmeden sahip olmaya çalışmalıyız.

D) Turizm Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Meydana Getirdiği Dışsal Ekonomiler: Turizm, ekonomik kararlarla başlayan ve yatırım, tüketim, istihdam, dışsattım ve kamu gelirleri gibi ekonomik yönleri bulunan sosyo-ekonomik bir olaydır. Turizm aslında ödemeler dengesi üzerinde etkisi olan ve görünmeyen dışsattım kalemidir. Bu alana yapılan yatırımlar oransal olarak yüksek düzeyde döviz getirisi sağlarlar. Turizm oluşturduğu uyarıcı etkiler nedeniyle istihdam ve gelir düzeyini yükseltir. Turizm aynen bir ihracat sektörü gibi döviz sağlayarak dış dengenin oluşumuna katkıda bulunur.⁸

Sanayileşmeye destek sağlayan sektörlerden biri olan turizm, döviz gelirlerini artırmak için gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin özendirilmeye çalıştıkları bir alandır. Turizmin doğrudan etkilerinin yanı sıra diğer sektörlerle de etkileşim halindedir yani dışsa ekonomileri de vardır. Örneğin, turizm, ülkede küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesinde önemli bir kaynaktır. Gelir ve istihdam etkilerinin yanında elde edilen döviz geliri kalkınmakta olan bir ülkede sanayileşmeye katkıda bulunur. Sanayileşmede gerekli alt yapı oluşturulduğu takdirde turizm potansiyelinden yararlanma oranı da yükselecektir.

Ayrıca turizm, küreselleşmeyi toplumsal ve ekonomik açıdan kolaylaştırır. Turizm, yüksek katma değerli ve emek-yoğun bir faaliyettir.

⁸ Cihan Dura, “Türkiye Ekonomisi”, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No:19, Kayseri, 1991, s.295

Bu özelliği ile de yerel işgücünü çekmektedir. Turizm gelir dağılımındaki mekansal farklılıkları azaltarak bölgesel farklılıkları da giderir.

Genel anlamda turizmin ekonomimize ; ödemeler dengesi bakımından, işgücü ve istihdam açısından, bölgelerarası denge bakımından, turistik hasıla bakımından, döviz kazandırma özelliği açısından, ulaşım sektörüne katkısı açısından fayda sağlamaktadır.

Fakat zaman zaman turizm giderlerimiz turizm gelirlerimizden fazla olmakta ve dolayısıyla dış ödemeler bilançomuzu negatif etkilemektedir. Ülkemizde tarım ve sanayi faaliyetlerine elverişli olmayan yöreler turizm sektöründe değerlendirilerek, iç göç yavaşlatılabilir ve böylece işsizlikle mücadelede bir araç olabilir. Ülkemizdeki işsizlik sorununa çözüm aranırken dış turizmin istihdam etkisi ile tarım turizminin arz ettiği iş imkanları üzerinde de durulmalıdır.

Turizmdeki harcamalar ulusal hasılayı artırır, yan sektörlerde işgücü ve gelir yaratır, vergi yolu ile devlet bütçesine kaynak sağlar. Turizmin ülke ekonomisine katkısının çok olduğu ülkelerde turizmde çalışanların ülke aktif nüfusu içindeki payı fazladır.

Türkiye’de yabancı sermaye hareketleri, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmiştir. Türkiye’ye gelen yabancı sermaye turizm sektöründe, yatırımdan çok işletmeciliği tercih etmektedir.⁹ İşletmecilikten yatırımcılığa geçiş son derece yavaş gelişme göstermektedir. Bunun nedenleri arasında; bürokratik engeller, gerekli alt yapı eksikliği... yer almaktadır. Bu bağlamda söyleyebiliriz ki yabancı sermayenin turizme yatırım yapması ülkedeki olumlu koşullara bağlıdır.

Turizmde Türkiye açısından yabancı sermayeyi zorunlu kılan nedenler şöyledir; yatırımların gerekli kıldığı fonların ülkemizde kıt olması, yabancı sermaye ile kitle turizminin ihtiyaç duyduğu deneyim birikimine sahip kurumlardan yararlanma şansının fazla olması, sektörde risk paylaşımını sağlama ihtiyacı, döviz gelirlerinin artacak olması, karlılık hedefinin dış piyasalarda talep yaratma zorunluluğunu gerektirmesidir.

Bu nedenlerle uluslar arası turizm örgütleri, turizm sektöründe gelişmekte olan ülkelerin dış kaynaklardan yararlanma zorunluluğunu görmüştür. Ülkeye yabancı sermaye yatırımları girişinde bunların ekonomik yapısına uygunluğu sağlanmalıdır. Yabancı sermayenin turizm sektörüne gelişinde alt-yapı ve diğer çalışmalarda kullanılmak üzere sermaye transfer etmesi ön koşul olmalıdır. Yabancı sermayenin faaliyet döneminde döviz girdisini artıracak ve döviz çıktısını azaltacak önlemler saptanmalıdır. Yabancı sermaye yatırımları sonucunda, finansal açıdan sıkıntıda olan işletmelere yabancı ile ortaklık vasıtasıyla finansal rahatlık sağlanabilir. Yaratılan diğer bir ekonomi de insan kaynaklarının yetiştirilmesi ve geliştirilmesidir. Emek-yoğun bir sektör olan turizm sektörünün gelişmesi, işsizliği azaltıcı etkide bulunur. Yatırım yapılan ülkede talep oluşturma olanakları da artmaktadır. Toplumun yaşam standardının değişmesi iç turizmin itici gücü olmuştür. Yabancı sermayenin teknik ve bilgi yardımıyla faydalanabilmek için de işbirliği şarttır.

⁹ Hasan Olalı, Turizm Politikası ve Planlaması, İşletme Fakültesi Yayın No: 228, İstanbul, 1990, s.350

Yabancı sermayenin yarattığı ekonomilere diğer örnekler de; finansmana olan katkısı, eğitim olanaklarının sağlanması, turistik tesislerin pazarlanması, dış talebin yaratılması, kalifiye insan gücü teknik yetersizliğinin giderilmesidir.

Turizmin ekonomiye yansıttığı bazı olumsuz ekonomiler arasında dış ülkelere bağımlılığın artması, fiyat artışlarını körüklemesi, turistik malzemelerde ithal malzemelerin kullanılması, yabancı sermayeli işletmelerin yabancı personelinin ücret transferi ve bu tür işletmelerin kar transferi yapması ile ülke dışına döviz çıkışı yer almaktadır. Döviz çıkışı, ev sahibi ülkenin net döviz kazancının görüldüğü kadar yüksek olmaması sonucunu ortaya çıkarır.

Diğer sektörlerle karşılaştırıldığı zaman turizmin, daha az nitelikli işgücünü istihdam edebilecek bir sektör olduğunu söyleyebiliriz. Turizmde üç tür istihdam yaratılması söz konusudur. Bunlar;

- Konaklama tesislerindeki doğrudan etki,
- Turizme hizmet veren sektörlerdeki dolaylı etki (ulaşım...),
- Turizmden elde edilecek gelirin yarattığı istihdam etkisi (inşaat sektörü...).

Türk turizminde yabancı yatırımların artması ve bu yatırımların ülke şartlarına uygunluk göstermesi ile birlikte yaratılan ekonomilerin olumlu etkileri de fazlalaşacaktır. Özetle, turizmde yabancı sermayenin meydana getirdiği pozitif dışsal ekonomiler;

- Uluslar arası ticareti geliştirmesi,
- Bölgesel ekonomik işbirliği olanaklarını artırması,
- Bireylerin satın alma gücünü artırması,
- Ticaret hayatında verimliliği yükseltmesi ve
- Turizm yatırımları için elverişli ortam oluşturması olarak sıralanabilir.

KAYNAKÇA

- OLALI Hasan, “Turizm Politikası ve Planlaması”, İşletme Fakültesi Yayın No: 228, İstanbul, 1990
- DURA Cihan, “Türkiye Ekonomisi”, Erciyes Üniversitesi Yayınları, No:19, Kayseri, 1991
- TOKAT Kaan, “Türkiye’de Yabancı Sermaye ve Yabancı Sermayenin AET-Türkiye İlişkisindeki Yeri”, YASED Yayınları, İstanbul, No:34
- SEYİDOĞLU Halil, **Uluslar arası İktisat**, İstanbul, 1999
- KARLUK Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, 1999
- ATUKEREN Erdal, “Türkiye Daha Çok Yabancı Sermaye Çekmek İçin Ne Yapmalı?”, YASED Yayınları, İstanbul, No:34
- İLKİN Akın, **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, İstanbul, 1998
- www.hazine.gov.tr, (30.12.2006)